

LES IN LEZEN

Effectief leesonderwijs voor het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen

O&O-opdracht “Effectief leesonderwijs in het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen: identificatie en evaluatie van het praktijkmodel ‘Lezen op School’”

Leeswijzer

dr. Astrid Geudens (Thomas More Hogeschool), dr. Kirsten Schraeyen (Thomas More Hogeschool), dr. Kim Bellens (ExpertiseCentrum voor Effectief Leren - Thomas More Hogeschool), dr. Helena Taelman (Odisee Hogeschool) & Marit Trioen (Universiteit Antwerpen)

Projectmedewerkers Onderzoekslijn 1

dr. Kim Bellens, Stefan De Clerck, dr. Pieter Verachtert, Eva Maesen & dr. Aster Van Mieghem (ExpertiseCentrum voor Effectief Leren - Thomas More Hogeschool)

Projectmedewerkers Onderzoekslijn 2

dr. Pieter Verachtert & Karlien Tiebout (ExpertiseCentrum voor Effectief Leren - Thomas More Hogeschool)

Projectmedewerkers Onderzoekslijn 3

Prof. dr. Jordi Casteleyn, Prof. dr. Mathea Simons, & Prof. dr. Tom Smits (Universiteit Antwerpen)

Promotoren

Lezen is dé basiscompetentie bij uitstek om deel te kunnen nemen aan onze taliger wordende kennismaatschappij. Desondanks laat onderzoek een daling zien in het gemiddelde leesvaardigheidsniveau in Vlaanderen en dit zowel voor technisch als begrijpend lezen.

Het Departement Onderwijs en Vorming lanceerde daarom een oproep om het leesonderwijs in Vlaanderen te versterken. Van september 2020 tot juni 2022 liepen er 22 Lezen-op-School projecten (LoS) met als doel de leerachterstand om te buigen door in te zetten op leesbevorderende initiatieven waarbij scholen, bibliotheken en andere actoren betrokken kunnen zijn. Het was echter onduidelijk welke diversiteit aan praktijken er op dat moment bestonden; welke van deze praktijken effectief waren; in welke mate deze beantwoordden aan de wetenschappelijke kennis ter zake en wat scholen nodig hebben om die effectieve praktijken toe te passen.

Dit project beoogde een wetenschappelijke analyse van de Lezen-op-School-projecten (LoS), gestoeld op wetenschappelijke kennis over effectief leesonderwijs. Op basis hiervan ontwikkelden we vervolgens een praktijkgerichte inspiratiegids. We kunnen dus drie onderzoekslijnen formuleren:

1. Uitvoering van een systematische meta-review van effectief leesonderwijs in het basis- en secundair onderwijs;
2. Verticale en horizontale analyse van de Lezen-op-School projecten;
3. Ontwikkeling van een praktijkrelevante inspiratiegids.

Onderzoekslijn 1: Uitvoering van een systematische meta-review van effectief leesonderwijs in het basis- en secundair onderwijs

Voor deze onderzoekslijn opteerden we voor een zogenaamde *umbrella review* of *tertiary review*. Hierbij vertrekt de onderzoeker van systematische reviewstudies (al dan niet met een meta-analysecomponent) en dus niet van primaire studies. Een *umbrella review* is aangewezen wanneer de onderzoeksvraag een scope heeft die breder is dan wat een individuele systematische review of meta-analyse kan beantwoorden alsook wanneer de tijd en middelen om het onderzoek uit te voeren beperkt zijn. Zo'n *umbrella review* bestaat uit drie fases: 1) de identificatie van potentieel relevante reviews, 2) de screening en selectie van relevante reviews, mede op basis van een kritische beoordeling van de methodologische kwaliteit van de geselecteerde reviewstudies, en 3) data-extractie en analyse van de resultaten.

Het rapport behandelt alle essentiële aspecten van leren lezen, in alle niveaus van het leerplichtonderwijs. Het proces van leren lezen start bijvoorbeeld niet vanaf de eerste dag van het formeel leesonderwijs, maar vindt haar kiem juist in de jaren die hieraan voorafgaan. Kleuterleerkrachten hebben dan ook een belangrijke rol in de preventie van leesproblemen, zowel wat betreft mondelinge als schriftelijke voorbereidende leesvaardigheden. Die sterke basis maakt leerlingen klaar voor de leesstart waarin technische leesvaardigheden zoals fonemisch bewustzijn, decoderen, vlot en vloeiend lezen en lezen met begrip evenwichtig en expliciet aandacht krijgen om hen klaar te stomen als goede, strategische en gemotiveerde lezers in de hogere jaren van het lager en het secundair onderwijs. Leesmotivatie loopt hier als een rode draad doorheen.

Voor meer informatie verwijzen we graag door naar het volgende document:

- Les in Lezen 01 Onderzoekslijn 1 Rapport: *Umbrella review van effectief leesonderwijs in het kleuter-, lager en secundair onderwijs*

Onderzoekslijn 2: Verticale en horizontale analyse van de Lezen-op-School projecten

Voor deze onderzoekslijn hanteerden we casestudies als onderzoeksmethodiek. Voor elke casestudy werden enerzijds gegevens verzameld op projectniveau en anderzijds op niveau van één van de deelnemende scholen. Op projectniveau werd het beeld van elk LoS-project gevoed door een analyse van de projectaanvraag, een analyse van aanvullende projectgegevens die door de Vlaamse overheid werden aangeleverd en een interview met de projectcoördinator. Per LoS-project werd ook één school geselecteerd, waarvan de deelname aan het project (concrete acties, wijze van samenwerking, ervaringen met het geboden LoS-aanbod enz.) in detail in beeld werd gebracht. Dit gebeurde aan de hand van een schoolbezoek, waarbij o.m. lessen werden geobserveerd, vragenlijsten werden afgenomen en interviews werden gehouden met de lokale projectverantwoordelijke (vaak zorgcoördinator of directielid) en met één of meerdere leerkrachten. De focus van deze dataverzameling op schoolniveau lag op het zicht krijgen op hoe elk LoS-project een vertaling naar de praktijk heeft gekregen. Eerst werden verticale analyses opgemaakt zodat er een gedetailleerde beschrijving gecreëerd werd van elk van de 22 LoS-projecten en één LoS-praktijk die hieraan gekoppeld is. Daarna gingen we via de horizontale analyse op zoek naar patronen tussen de diverse LoS-projecten, o.a. in het gevoerde schoolbeleid. Meer specifiek baseerden we ons daarvoor op de verticale analyses.

Voor meer informatie verwijzen we graag door naar de volgende documenten:

- Les in Lezen 02a Onderzoekslijn 2 Rapport: *Verticale en horizontale analyse van de Lezen-op-School-projecten*
- Les in Lezen 02b Onderzoekslijn 2 Rapport Bijlage: *Randvoorwaarden bij het voeren van onderwijskundig beleid*

Het was de bedoeling om de inzichten uit de *umbrella review* uit Onderzoekslijn 1 te gebruiken bij de evaluatie van de LoS-projecten, maar we konden geen uitspraken formuleren over de mate van effectiviteit van deze LoS-projecten. Dit betekent niet noodzakelijk dat acties binnen deze projecten geen voorbeeld van effectief leesonderwijs zouden kunnen zijn, maar wel dat er onvoldoende data beschikbaar was om hierover een oordeel te vellen. Daarnaast verwijzen we voor een evaluatie van de LoS-projecten naar het rapport van onderzoekslijn 2. Bij de verticale analyse van elk individueel project kan men een beschrijving van de ervaren effecten van het project vinden, en de horizontale analyse evalueert de LoS-projecten als praktijkmodel en linkt dit met schoolbeleid.

Voor meer informatie verwijzen we graag door naar het volgende document:

- Les in Lezen 02c *Brugdocument tussen de rapporten van Onderzoekslijn 1 en 2. Een beschrijving van de kenmerken van effectief leesonderwijs die de LoS- projecten typeren.*

Onderzoekslijn 3: Ontwikkeling van een praktijkrelevante inspiratiegids

In samenspraak met de stuurgroep werd ervoor gekozen om het projectteam de leiding te laten nemen in het schrijven van de inspiratiegids, waarbij het team maximaal gebruik zou maken van de praktijkgerichte input van de drie leerkrachtenteams, pedagogische begeleidingsdiensten en experts verbonden aan onderzoekslijn 1. Hierbij werd een inspiratiegids geambieerd die (1) gebaseerd is op de wetenschappelijke evidentie verzameld in de *umbrella review*, (2) doorspekt is met een variatie aan didactische tips en praktijkvoorbeelden, (3) eenvoudig en snel lees- en interpreteerbaar is en (4) vlot te gebruiken is binnen een context van professionalisering van schoolteams. Hierbij werd niet gestreefd naar volledigheid, waardoor de inspiratiegids niet als het ultieme praktijkgerichte referentiewerk rond effectief leesonderwijs beschouwd mag worden. Er werd eerder gekozen voor een aanvullende aanpak bij de vele praktijkgerichte publicaties die de afgelopen jaren, vaak met steun van de Vlaamse overheid, reeds gepubliceerd zijn over kwaliteitsvol taal- en leesonderwijs.

Voor meer informatie verwijzen we graag door naar de volgende documenten:

- Les in Lezen 03 Onderzoekslijn 3 Rapport: *Ontwikkeling van een praktijkgerichte inspiratiegids rond effectief leesonderwijs*
- *Les in lezen. Inspiratiegids voor effectief leesonderwijs in het kleuter-, lager en secundair onderwijs.*